

TANYA TAGAQ

Lõhkine hammas

Inglise keelest tõlkinud Hasso Krull

Tõlgitud väljaandest:

Tanya Tagaq
Split Tooth
Penguin Canada, 2018

Toimetanud Katrin Kern
Korrektuuri lugenud Lauri Eesmaa
Kujundanud Maris Kaskmann

© Tanya Tagaq, 2018. Kõik õigused kaitstud
© Tõlge inuktituti keelde. Julia Demcheson, 2018
Tõlke kirjastamisloa on andnud Penguin Canada, mis on Penguin Random House
Canada allüksus
© Tõlge ja järelsõna. Hasso Krull ja Loomingu Raamatukogu, 2023
© Foto. Vikipeedia, Joe Mabel, 2017. CC-BY-SA-4.0

Kolleegium

Toomas Haug, Tiit Hennoste, Maarja Kangro, Lauri Kitsnik, Hasso Krull,
Maria-Kristiina Lotman, Ilona Martson, Mati Sirkel, Elle-Mari Talivee,
Marek Tamm, Jaak Tomberg, Udo Uibo

Toimetus

Harju 1, 10146 Tallinn
Tel: 627 6425
E-post: LR@loominguraamatukogu.ee

Trükkinud Tallinna Raamatutrükikoda

ISSN 1406-0515
ISBN 978-9916-713-69-3 (trükis)
ISBN 978-9916-713-70-9 (epub)

*Kadunud ja mõrvatud põlisrahvaste naistele
ja tüdrukutele, ja internaatkoolides ellujäänutele*

Kes on luuletaja? Üks õnnetu inimene, kelle südames peitub ääretu ängistus, kuid kelle huuled on vormitud nõnda, et ohked ja karjed kõlavad nende vahelt läbi tulles imekauni muusikana...

Inimesed aga kogunevad luuletaja ümber ja ütlevad: „Laula varsti veel,“ – st „Piinaku sind jälle uued kannatused, aga jäägu sinu huuled sama vormikaiks kui ennegi, sest karjumine üksnes hirmutaks meid, muusika on aga hurmav.“

Søren Kierkegaard, *Kas/või*

1975

Kui joodikud baarist koju tulid, pugesime vahel riidekappi peitu. Põlved koos, istusime maas ja lootsime, et keegi meid ei leia. Iga kord oli isemoodi. Vahel oli kuulda ainult mütsatusi, karjumist, oigeid, naeru. Vahel tuli vanaeit meie juurde ja painas meid oma haige armastusega. Tema armastus oli nii kõva ja raske, otsekui koorem. Teadsin juba siis, et armastus võib needus olla. Ta armastas meid nii väga, et hakkas nutma. Minevik muutus jõeks, see vallandus tema silmadest. Suust tuli viinahaisu, terve kamber sai seda täis. Ta ulgus ja kiskus meid kaissu, ja muudkui musitas, sest meie olime ainsad olevused, keda ta usaldada võis.

Võltspuidust paneelseinad, kala ja suitsu hais. Seinte peal samestist ilupildid, enamasti Elvis või Jeesus, vahel ka jääkarud ja eskimod.

Ühel õhtul olid joodikud koju tulles lärmakamad kui muidu, nii et pugesime kappi. Läheb kriiskamiseks, me itsitame närviliselt. Siis hakkab kostma mütsatusi, me jääme vait. Terve maja väriseb. Naised karjuvad, aga sellest kostab läbi üks teine heli, midagi läheb katki. Ihu niiske latsatus, puidu kuiv raksatus, või murdus mõni luu?

Vaikus.

Kuuleme valjult tümpsuvaid samme. Kurat! Keegi tuleb siia. Hoiame hinge kinni. Kössitame ja väriseb, pungitades pimedas silmi ja lootes, et kõik läheb hästi. Keegi seisab nüüd otse kapi ukse taga ja lõõtsutab.

Uks libiseb lahti, minu onu pistab pea ukse vahelt sisse. Ta kõrgub meie kohal, tuigub ja pobiseb midagi. Kusagil juuste all on tal haav, üle näo valgub verd.

„Kuulge lapsed, ma tulin ainult ütlema, et ärge kartke.“

Ta pani ukse kinni.

ÜKS ELUPÄEV

kell on üheksa, jään kooli hiljaks
viies klass on raske
koperdan, topin kiiruga pükse jalga
hambad jäävad pesemata
vahetundi ma kardan
poisid ajavad taga ja hoiavad meid kinni
käpivad tussi ja olematuid rindu
tahaksin meeldida
see peaks vist mulle meeldima
tagasi klassi
koolipingi varjus
vingerdavad õpetaja sõrmed mu aluspükste alla
ta vahib ringi ja teeb näo nagu ei teeks ta midagi
minagi teen näo et ta midagi ei tee
ta läheb järgmise tüdruku juurde minus lahvatab armukadedus
õhk muutub paksemaks ja tal on mäda maik
kool saab läbi
lähen vahekäigu kaudu
et vanast hülgest mööda pääseks
vanamehele meeldib noori vitte käppida
püüame eemale hoida
ei tea miks teda koolist minema ei aeta
kodus läheb nüüd paremini
„Kolmekesi korteris“ ja rahulik õhkkond
Archie koomiksid ja Legod
head ööd

Kevadise sulailmaga vallandunud lõhnad keerutavad meis üles meeletu liikumiskire. Õhk on nii puhas, et sile kivi lõhnab teisiti kui krobeline. Võib haista kilda peal voolavat vett.

Samblikul on magus lõhn. Roheline samblik lõhnab teisiti kui must. Kevadel on tunda mulluse surma ja tänavuse kasvu hõngu, vana samblik õpetab nooremale kasvamist.

Külm võtab elu vangi ja peatab aja. Sulailm laseb ta lahti. Võime haista möödunud sügisest jäänud jälgi ja kõigi vastset lagunemist, kes talve lõksu jäid. Üleilmne soojenemine vallandab igikeltsast sügava- maid uitse ja meelitavaid lugusid. Kes teab, milliseid mälestusi jää põhjas veel peidus on? Kes teab, milliseid needusi? Kui maa sosin taas atmosfääri paiskub, toob see ainult paksu pahandust.

Läbi jääteki hakkavad rohelised võrsed oma ujedat elu suruma. Rändlindude laulud on otsekui häiresignaalid, mis meid talvisest tardumusest üles äratavad. Elu ongi kohale jõudnud! Jää taganeb vastu-meelselt, töötades paari nädala pärast ikka kätte maksta. Talv võidab alati. Päike irvitab. Miski ei suuda takistada seda õgimise ja sigimise kakofooniat, mis nüüd pihta hakkab.

Merel on jää alles tugev, aga lammid on juba lahti sulanud. Seal vonklevad sääsevastsed, kaunid ja hüpnootilised, sõlmides oma kaheksaid. Päriskõva kontrast, kui mõelda, mis neist mõne päeva pärast saab, kui nad verejanuliseks tsükloniks moonduvad. Kui mul kunagi oleks võimalus mõnda vaenlast piinata, viiksin ta kindla peale sääsehooajal tundrassa, seoksin tal käed selja taha ja jätaaksin sinnapaika.

Oleme kevadised lapsed ja teeme linna peal kõike, mis aga pähe tuleb. Vanemate seltskond on meid täiesti ära tüüdanud, ja nemadki on juba pool aastat talunud kõiki koerustükke, mida tubane vangistus takka ajab. Ööpäevane päike hoiab meid soojas ja toidab meie nägemusi. Tormame mööda tolmuheid tänavaid, seiklusi otsides. Üle kogu linna hulgub suuri lastejõuke ja koerakarju. Ei teagi, kummad

on hullemad. Minu sõpradel on aega laialt, aga minul mitte. Peame enne kella ühtteist seikluse kätte saama!

Läheme linnast välja ning jõuame väikese tiigi äärde. See on umbes viiskümmend meetrit pikk, laiust poole vähem. Igal pool vedeleb sini-seid vahtplastitükke, mis tuul ehitusplatsidelt viimasel hooajal laiali kandis. Otsustame mängida kangelasi, hapratest vahtplastiribadest saavad meie paadid. Tuul on muidugi tugev, temperatuur nullilähedane ja tiik päris sügav, aga kõik need mõtted on meie peast pühitud otsekui vahtplastitükid. Üheteistaastaseid ei vaeva sellised asjad kunagi.

Ujuda ei oska meist keegi. Aerutame kordamööda tiigi peal, toikad aerudeks, meie väikesed kehad püsivad vabiseval sinisel laeval hädavaevu püsti. Tuul tõuseb. Üks meie seast kandubki paratamatult liiga kaugele, toikast ilmselgelt ei piisa, et kaldale tagasi aerutada. Tema on kõige väiksem. On alati olnud. Leebe, tasane, alati naerata. Hundid teda kiskuma ei läinud, tal on liiga hea loomus. Tema oli kõige kenam poiss, tüdrukud olid temasse vaikselt armunud, või töötas emainstinkt. Olime ühe korra suudelnud: suu oli tal pehme ja väike, keel liikus aeglaselt.

Tuul ajab teda sügavamasse kohta. Kui ta vette kukub, upub ära. Seda teavad kõik. Keegi ei ütle sõnagi. Tuul ulub meie eest, aga poisi väike nägu muutub murelikuks. Nüüd on ta otse keset tiiki. Õhuke tuulepluus laperdab vastu ta rinda, kerkib ja paljastab esiletungivad ribid, kerge värina. Näen, kui kleenuke ta on, ja tunnen, kui haavatav. Pole ainustki häält peale tuule ja meie riiete plagina. Poisi ilme on nüüd ülimalt rahulik, selline rahu pole tavaline. Nagu äraseletatud näoga vanamees; nagu oleks kõik kõige paremas korras. Tuleb tuuleil, vahtplast vajub viltu, kord ühele, kord teisele poole. Aga poisi keha teab, mida teha. Näen, kuidas ta sügavalt hinge tõmbab, see hingetõmme hoiabki teda tasakaalus. Nüüd on ta vastaskalda lähedal. Näen, kuidas ta toika värisevi käsi jälle vette pistab. Ta on pääsenud. Ta on teisele kaldale jõudnud. Aga tema silmad on palju vanemaks jäänud. Nägime pealt, kuidas temast sai mees. Hõiskame kõik täiest kõrist! Kell on üksteist läbi, ma tuiskan koju.

See jäigi meie vahtplastimänguks. Järgmisel nädalal uppus seitse last lennualja kõrval palju suuremasse tiiki. Üks pooleks lõigatud veepaak oli nende paat. Meie ei mänginud oma mängu enam kunagi.

Hinga sisse väikesi hirme nad muutuvad kahtlusteks sõnadeks mõteteks
vihaks vihkamiseks vägivallaks.

Hinga välja suuri hirme ja suuri sõnu nad veerevad tagasi kukuvad
sulle kaela
nii lihtne on mattuda omaenda peeglite alla.

Hinga sisse väikesi hirme ja nad hakkavad sosistama ja rändavad su
meelde
jälgi neid ja täna neid sest nad ju püüdsid sind kaitsta.

Hinga välja tunnustust ilule mida su vaistud kätkevad
ja julgust armastada väikesi hirme.

Hinga sisse paksu armastust endasse ime ta lõhna ja tasu põima söö
näri
neela kugista alla kogu headus ja armastus mis sulle antakse.

Hinga välja meelerahu tunnustades ilu selles julguses mida on
hädasti vaja et sa armastust ei kardaks.